„Acta comparationis litterarum universarum”: prima revistă de literatură universală din lume

Horst Fassel*

Key-words: comparative literature, Cluj, Hugo Meltzl von Lomnitz, Szamuel Brassai

„Acta comparationis litterarum universarum” (A.C.), prima revistă de literatură comparată din lume, a apărut de la 15 ianuarie 1877 şi până la 15–31 ianuarie 1888, editorii fiind Hugo von Meltzl şi Szamuel Brassai (acesta din urmă numai până în anul 1884), amândoi profesori universitari la Cluj. Redacţia a fost exclusiv în mâinile lui Meltzl, care a şi stabilit, prin călătorii şi printr-o corespondenţă de vaste proporţii, relaţiile cu colaboratorii. Revista purta pe frontispiciu titlul în 12 limbi (printre altele în engleză, franceză, spaniolă, portugheză, italiană, germană, suedeză), dintre care *Összehasonlitóirodalomtörténeti Lapok* (1877–1878) şi *Acta comparationis litterarum universarum* (1879–1888) au fost titlurile principale. Cei peste 120 de colaboratori au fost recrutaţi din toate cele cinci continente, printre ei aflându-se celebrităţi ştiinţifice, traducători şi autori ai epocii: purtătorul premiului Nobel Frédéric Mistral, profesorul de filozofie din Geneva Frédéric Amiel, folcloristul parizian Eugène Rolland, orientalistul şi lingvistul Emilio Teza din Pisa, poetul şi traducătorul bilingv Tommaso Canizzarro din Messina, profesorii universitari Romualdo Espino Alvarez (Cadiz), Antonio Luis Carrion (Malaga), editorul lui Cervantes Ramón León Mainez (Cadiz), Edmond Thiaudière (Paris), Jean Monné (Marseille), Johannes Minckwitz (Leipzig), Wilhelm Schott (Berlin), Wilhelm Storck (Münster), Johannes Scherr (Zürich), Vilhelm Thomsen (Kopenhaga), Heinrich Hart (Berlin) – cel din urmă unul din iniţiatorii naturalismului german.

Revista apărea bilunar, regularitatea apariţiei încetând după 1884, când Meltzl a lărgit profilul ei, incluzând, pe lângă studii de literatură, şi cercetări de etnografie, folclor, mitologie comparată şi de istoria religiilor. În plus, A.C. avea în cuprinsul ei diferite rubrici, dintre care *Symmikta* (cu traduceri din literaturile lumii) a fost prezentă din primul şi până în ultimul număr, iar *Petőfiana* apărea foarte des, ca şi rubrica dedicată lui Arthur Schopenhauer (*Schopenhaueriana*). Rubricile cu bibliografie şi corespondenţă lasă să se întrevadă multiplele contacte ale revistei clujene cu tot mapamondul.

* Wuppertal, Germania.

BDD-A14974 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:17 UTC)

A.C. expune principiile lui Meltzl despre literatura universală, preluate de la Goethe şi modificate după intuiţia profesorului din Cluj. El era de părere că toate literaturile, indiferent dacă aparţin popoareleor mari sau mici, sunt la fel de importante pentru cercetare şi credea că, prin „metoda indirectă", adică prin traduceri, se poate ajunge la o comunicare literară atotcuprinzătoare. Exemplul pentru teoria lui este traducerea unei poezii a lui Petöfi, autorul preferat al lui Meltzl, în 36 de limbi. Comparatistul, care este totodată şi translator, poate, în această viziune, să contribuie activ la lărgirea obiectului propriu de studiu.

În A.C. se subliniază importanţa folclorului şi a mitologiei pentru înţelegerea unui popor. Meltzl propagă şi ideea conform căreia doar prin schimbul continuu de informaţii se poate ajunge la o cunoaştere adecvată a literaturilor globului. Acest schimb de idei urma să fie impulsionat de revista clujeană, care, şi din această cauză, şi-a mărit progresiv spectrul ei de preocupări.

Faptul că A.C. s-a preocupat de literaturile africane, de cea chineză şi japoneză, de literatura din Brazilia, a făcut din revistă un for într-adevăr global, care nu s-a limitat, cum se întâmpla în secolul al 19-lea, exclusiv la scrisul european. Altfel decât Goethe, care credea într-o *Weltliteratur* ('literatură universală') antologată prin traduceri în limba germană, Meltzl era de părere că cercetările trebuie publicate atât în limba maternă a autorului, cât şi în cea a literaturii de care se ocupa. Consecvent principiilor sale, Meltzl a scris despre Dante în italiană, despre Shakespeare în engleză, despre Goethe în germană, despre Petőfi şi Lenau (ultimul considerat de el poet din Ungaria) în maghiară, iar, despre reforma literaturii contemporane în limba franceză, fiind de părere că literatura franceză este cea mai novatoare.

Accesul la literatura propriu-zisă prin „metoda directă" (i.e. lectura nemijlocită a originalului) l-a dus pe Meltzl la ideea că fiecare comparatist trebuie să stăpânească mai multe limbi şi să abordeze literaturile din perspectiva „poliglotismului", mai precis a „decaglotismului". Opinia că Meltzl însuşi ar fi stăpânit 36 de limbi a fost infirmată, dar revista sa a publicat texte în 21 de limbi.

Studiile apărute aici se referă deseori la problemele traducerilor, la comentarea clasicilor diverselor literaturi şi la folclor, acesta fiind considerat punctul de plecare pentru fiecare literatură în parte. Numere tematice se rezumă la unul singur: în 1879 A.C. a dedicat un număr întreg centenarului piesei *Nathan Înţeleptul* de Lessing şi a inclus studii de receptare a operei acestui autor din Anglia până în România şi Grecia, din Australia până în Statele Unite ale Americii.

Un spaţiu amplu s-a acordat manifestărilor literare din Transilvania, unde, pe lângă literatura română, bogat prezentă în revistă, s-a avut în vedere şi poezia ţiganilor/Zigeuner (Meltzl e primul care a analizat, în cadrul seminariilor ţinute la Cluj, aceste poezii din punct de vedere ştiinţific, iar elevii lui, Anton Hermann şi Heinrich von Wlislocki, preluând de la Meltzl interesul pentru cultura ţiganilor, au fost experţi de referinţă pe plan european pentru *Tziganologie*). De asemenea, pentru literatura armenilor au semnat contribuţii Werthanes Jakudjsian din Braşov şi Wilhelm Berger din Bistriţa, pentru cea maghiară Károly Szász şi pentru cea a saşilor transilvăneni Meltzl. Toate aceste literaturi din Transilvania au fost considerate de Meltzl drept repere în privirea de ansamblu asupra literaturilor lumii.

Literatura română a fost prezentă mai ales prin poezia populară. Meltzl a tradus folclor românesc din zona Bistriţei, a analizat versiunile baladei despre nunta

BDD-A14974 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:17 UTC)

soarelui cu luna într-un studiu vast, în care a afirmat atât vechimea, cât şi importanţa deosebită a baladei populare româneşti. În iunie 1878 publicase *Cântecul Gintei Latine* al lui Vasile Alecsandri, atât în original, cât şi în traducere germană.

Colegii clujeni şi studenţii lui Meltzl au contribuit şi ei cu articole despre literatura română, cât şi cu traduceri. De exemplu, profesorul clujean Grigore Szilasi, şeful Catedrei de română, a tradus din Schiller şi Goethe, dar a scris şi despre Ileana Cosânzeana. Nu poate fi trecut cu vederea nici Heinrich von Wlislocki, care a cules folclor românesc din zona Clujului, pe care l-a şi tradus în germană. Petre Dulfu, alt student al lui Meltzl, a tradus în limba română parabola celor trei inele din *Nathan Înţeleptul*.

Din folclorul bănăţean au prezentat mostre consistente K. Bréan şi Zaharia Vizoly (din Panciova), iar de folclorul românesc din Munţii Ţibleş s-a ocupat Péter Gerecze. În toate aceste cazuri, Meltzl a tradus originalele româneşti în limba germană înlesnind receptarea lor în Europa de Vest.

Una din colaboratoarele preferate ale lui Meltzl a fost Dora d’Istria, considerată, într-un articol din enciclopedia Brockhaus, scris de Mihai Eminescu, ca cea mai importantă scriitoare română. Din 1877 şi până în 1884, Dora d’Istria a apărut frecvent în paginile revistei A.C.

Toate cheltuielile revistei au fost preluate exlusiv de către Meltzl, iar când în 1887 a apărut la Berlin a doua revistă de literatură comparată, “Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte” a lui Max Koch, subvenţionată de statul german, Meltzl a abandonat activitatea sa redacţională şi implicit cheltuielile substanţiale legate de această activitate; ultimul număr din A.C., CCXI–CCXII, a apărut în ianuarie 1888. Hugo Dyserinck, renumitul comparatist olandez, a atras atenţia, în nenumărate ocazii, asupra importanţei revistei A.C. şi a activităţii de comparatist a lui Meltzl.

Revista

„Összenhasonlitó Irodalomtörténelmi Lapok”/ „Zeitschrift für vergleichende Litteratur”/ „Journal de littérature comparée”. Kolozsvár/ Klausenburg, 1877–1878.

„Acta comparationis litterarum universarum”/ „Zeitschrift für vergleichende Litteratur”/ „Journal de littérature comparée”/ „Összenhasonlitó Irodalomtörténelmi Lapok”. Klausenburg/ Claudiopolis, 1879–1888.

Hugo Meltzl, Sámuel Brassai: „Acta comparationis litterarum universarum” (1877). Ediție de Horst Fassel. Cluj-Napoca/ Klausenburg, 2002 (=Acta-Comparationis-Reihe 1).

Recenzii

Claus Stephani în: „Siebenbürgische Zeitung”, 20.3.2003, p. 6; Fernando Magallanes în: „Estudios Filólogicos Alemanes”, Bd. 7, Sevilla 2005, p. 387–388; Gall Kinga în: „Studii de literatură română şi comparată”. Timişoara, Bd. XX–XXI, 2004–2005, p. 235–239; Gudrun Schuster în: SOVB, 53 (2004), Nr. 1, p.75–76; István Fried în: „Gondolomtörténeti Közlemények”, Nr. 3–4, 2006, p. 441–444.

BDD-A14974 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:17 UTC)

Repere bibliografice

Angyal, A.: *Karl Hugo von Meltzl. Ein Vorläufer der neueren Regionalgeschichte und Kulturphilosophie*, in: „Südost-Forschungen", 1943, p. 53–107.

Berczik Árpád: *Les débuts hongrois de l'histoire littéraire comparée*, in : „Acta Litteraria Academiae Scientiarium Hungaricae", 2 (1959), p. 215–249.

Berczik, Árpád: *A világirodalom egy magyar koncepciója*. Szeged, 1961.

Berczik, Árpád: *Eine ungarische Konzeption der Weltliteratur*, in: „Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae", 5 (1962), p. 287–294.

Engel, Károly: *O contribuţie la activizarea mesajului cuprins în conceptul de „Weltliteratur"*, in: Al. Dima, Ovidiu Papadima (eds), *Istoria şi teoria comparatismului în România*, Bucureşti, 1972, p. 141–146.

Frühm, Thomas : *Unbekanntes aus dem Schopenhauer-Kreise. Der Briefwechsel Hugo von Meltzls mit Julius Frauenstädt und Wilhelm von Gwinner*, in: „Jahrbuch der Schopenhauer-Gesellschaft", Bd. 17 (1930), p. 189–270.

Hugo Meltzl und die Anfänge der Komparatistik, Stuttgart, Steiner, 2005 (Materialien 16).

Recenzii: Fernando Magallanes în: „EstudiosFilólogicos Alemanes", vol. 7, Sevilla 2005, p. 388–390; Peter Goßens în: „Geschichte der Germanistik", 27/28, 2005, p. 125–126; István Bitskey în: „Klió", 14 (2005), nr. 3, p. 3–6; Dezsö Szabó în: „Neue Zeitung", 49 (2005), nr. 19 (13.5.), p. 6; Meltzl-Feierstunde in Klausenburg, în: ADZ, 30.5.2005; Ulrich van Loyen în: „Spiegelungen", 1 (2006), nr. 2, p. 79–81; Peter Goßens în: „Komparatistik", 2005–2006, p. 225–227; István Fried în: „Gondolomtörténeti Köslemények", nr. 3–4, 2006, p. 441–444.

Hugo Meltzl und die Anfänge der Komparatistik. Rückblick oder Ausblick?, in: „Estudios Filológicos Alemanes", Sevilla, Bd. 2006, 2006, p. 127–146.

Ijac, Charles: *Une ancienne revue de la littérature comparée. „Acta comparationis litterarum universarum" (1877–1888)*, in: „Revue de la Littérature Comparée", 1934, p. 733–745.

Lehnert, Gertrud: *„Acta Comparationis Litterarum Universarum". Eine komparatistische Zeitschrift des XIX. Jahrhunderts*, in: „Arcadia", 1982, Band 17, p. 16–18.

Lengyel, Béla: *Nietzsches persönliche Beziehungen zu Ungarn*, in: „Arbeiten zur deutschen Philologie", Debrecen, Bd. XIX, 1990, p. 13–24 (vezi acolo: *Die Meltzl–Legende*, p. 13–14).

Pătruţ, Liselotte: *Karl Hugo von Meltzl und das Wesen der Komparatistik*, in: „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens" (ZGR), nr. 1–2 (5–6), 1994, p. 131–134.

Fassel, Horst: *Hugo Meltzl von Lomnitz (1846–1908): Zum Verhältnis Regional- und Nationalliteratur. Das Beispiel rumänische Regionalliteratur in Siebenbürgen und im Banat*, in: Ichim, Ofelia/ Olariu, Florin-Teodor (Hrsg.): *Limba şi literatura română în spaţiul etnocultural dacoromânesc şi în diasporă*, Iaşi, 2003, p. 334–341.

Fassel, Horst: *Cântecul gintei latine într-o poezie din 1879* ('Das Lied der romanischen Sippe in einem Gedicht aus dem Jahre 1879'), in: „Convorbiri literare", 2004, nr. 4 (100), p. 96.

Fassel, Horst: *Hugo von Meltzls komparatistische Entwürfe im Spannungsfeld von Regionalismus und Universalismus*, in: Fassel, Horst (Hg.): *Hugo Meltzl und die Anfänge der Komparatistik*, Stuttgart, 2005, p. 25–38; şi în: „Studii de literatură română şi comparată", Timişoara, Bd. XX–XXI, 2004–2005, p. 39–56.

Fassel, Horst: *Bibliographie der Zeitschrift „Acta comparationis litterarum universarum"*, in: Fassel, Horst (Hg.): *Hugo Meltzl und die Anfänge der Komparatistik*, Stuttgart, 2005, p. 161–194.

Fassel, Horst: *Wissenschaftsbeziehungen zwischen Leipzig und Klausenburg. Das Beispiel Meltzl*, in: Fischer, Holger (Hrsg.): *Wissenschaftsbeziehungen und ihr Beitrag zur Modernisierung. Das deutsch-ungarische Beispiel*, München, Oldenbourg, 2005 („Südosteuropäische Arbeiten"; 125), p. 147–168.

BDD-A14974 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:17 UTC)

Fassel, Horst: *Hugo Meltzl von Lomnitz (1846–1908). Der erste Ordinarius für Germanistik in Klausenburg und seine Beziehungen zu den Universitäten Heidelberg und Leipzig*, in: *Peregrination Hungarica. Studenten aus Ungarn an deutschen und österreichischen Hochschulen vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*. Hrsg. M. Fata, Gy. Kurucz, A. Schindling (Contubernium; 64), Stuttgart 2006, p. 437–457.

Schröder, Susanne: *Deutsche Komparatistik im Wilhelminischen Zeitalter 1871-1918*, Bonn, 1979 (= Aachener Beiträge zur Komparatistik; 4), vezi cap. *Ein frühes Konzept supranationaler Literaturbetrachtung H. Meltzl von Lomnitz*, p. 18–27.

Acta Comparationis Litterarum Universarum: the First Magazine of Comparative Literature in the World

For 11 years, the first magazine of comparative literature in the world was published in Cluj. Professor Hugo Meltzl von Lomnitz (1846-1907), a former student in Heidelberg, Leipzig and Viena, together with Samuel Brassai edited this magazine, which , until today, has not been given any attention by any lexicographical work in Romania. This magazine is important without any doubt. Between 1877 and 1888 it published, in 21 languages, contributions coming from five continents. Meltzl succeeded to persuade 120 collaborators, many of them having an international reputation, to contribute to "Acta comparationis litterarum universarum" (the magazine had this title beginning with 1880; until that year, it had a Hungarian title " Összehasonlitó Irodalomtörténeti Lapok ", 1877-1878 - as the main title out of the ones to be found in 11 languages). Every contributor had to be a polyglot , to have been the author of scientific works and translations as well. By means of the translations regularly published in the magazine, the research in comparativism widely enlarged, because of the examples translated from the literature of Europe and outside it .Rememoring the merits of this magazine aims at its being included in the national and universal lexicographical preoccupations.

BDD-A14974 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:17 UTC)